

تجربه زنان استان گلستان در مدیریت بحران سیل سال ۹۸

فاطمه نسا کیقبادی

رئیس اداره منابع داوطلبی و خدمات اجتماعی معاونت داوطلبان استان گلستان fatmkgh@gmail.com

چکیده

مقدمه: این پژوهش با هدف بررسی نقش زنان داوطلب در مدیریت فعالیتهای پاسخ در سیل فروردین سال ۱۳۹۸ در استان گلستان اجرا گردید
روش: در این مطالعه که از نوع گزارش مورد case report می باشد . نتایج حاصل از این مطالعه در واقع نتایج حاصل از مشاهدات نویسنده در زمان وقوع سیل و فعالیتهای زنان در کاهش عوارض سیل و کمک های بشردوستانه آنها به جمعیت متاثر می باشد
یافته‌ها: زنان در همه اجزای پاسخ به سیل ۹۸ نقش اساسی داشتند. از مدیریت بخش بهداشت تا مدیریت داوطلبان. نتایج مشاهدات نشان میدهد وقتی آموزشهای مناسب و کافی به زنان داده شد، توان پاسخ جامعه سیل زده استان گلستان افزوده شد و مدیریت بهتری حاصل شد
نتیجه‌گیری : توانمندی زنان و سپردن مدیریت و عملیات به این بخش که نیمی از جمعیت را به خود اختصاص داده اند، آنها را برای شرایط ناپایدار و بحرانی آماده و مهیا میکند. هر قدر جامعه ای به توانمندی زنان تکیه نماید تاب آوری آن جامعه در بلایا و حوادث افزایش می یابد

واژه‌های کلیدی: زنان استان گلستان ، مدیریت بحران ، سیل سال ۹۸

مقدمه

شواهد نشان می دهد که گروه های مختلف جامعه میتوانند نقش بسیار مهمی در مدیریت سوانح ایفا نمایند. در نتیجه کشورهایی تحت تأثیر آسیب پذیری کمتری قرار میگیرند که قشرهای مختلف مردم به صورت مستقیم در فعالیتهای کاهش خطر شرکت نموده و هر یک توانمندیهای خود برای درک و پاسخ به سوانح مرگبار را به عرضه گذارند. کسب این گونه توانمندیها نیاز به آگاهی بیشتر و آمادگی دارد که در نهایت به تابآوری مردم در برابر سوانح می انجامد. نیاز به همکاری قشرهای گوناگون به خصوص زنان است تا دوشادش و همپای مردان در به کارگیری و اجرای سیاستها و برنامه های مرتبط با سوانح ایفای نقش نمایند(۱). با توجه به نقش پراهمیت زنان در مدیریت خانواده، سازندگی در جوامع و پیشبرد اقتصادی و مروری بر تحقیقات جهانی در خصوص ارتباط بین زنان و مقوله توسعه، میتوان خاطر نشان ساخت که تصمیمگیری، طراحی و برنامه ریزی به منظور کاهش خطرات سوانح طبیعی نیازمند مشارکت و همکاری فعال زنان در تمامی ابعاد اعم از اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است(۲). در کل، سوانح طبیعی تمامی افراد جامعه، از جمله زنان را تحت تأثیر قرار میدهد. اما زنان در بلایا با وضعیت متضادی روبه رو هستند، گاهی به دلیل آسیبپذیریشان و گاه به علت امکان استفاده از توانمندی هایشان. به عبارتی از یک سو زنان به لحاظ تناسب ویژگیهای شخصیتی شان با نیازهای مطرح در سوانح میتوانند نقش بسیار ارزندهای ایفا کنند و از سوی دیگر، به واسطه جنس و وجود برخی آسیب پذیری ها در برابر فشارهای ناشی از سوانح تحت آسیبهای جسمانی و روانی قرار میگیرند(۳، ۴) مشارکت نابرابر زنان در تصمیم گیریهای مهم، عدم آگاهی زنان از حقوق خود، استفاده نابرابر زنان از آموزش، مشکلات اقتصادی و فقر، ارائه چهره نامناسب از زنان در رسانه ها، بی تفاوتی زنان نسبت به مسائل به دلیل عدم آگاهی تفاوتی زیستی روانی بین دو جنس و برخی متغیرهای بیرونی دیگر از جمله تغییرات آب و هوا و تخریب محیط زیست، مهاجرتیهای در مقیاس بالا و شهرسازی سریع و ادامه فرایند جهانی سازی از دلایل آسیب پذیری زنان در بلایا محسوب می شود(۵، ۶). از آنجا زنان نقش مهمی در تصمیمات استراتژیک روزانه در زمینه های تامین غذا، آب و انرژی و مسائل اعتقادی دارند. به همین دلیل زنان اگر در فرایند برنامه ریزی دخالت داده شوند و توان و اختیارات لازم به آنها داده شوند می توانند نقش به سزایی در افزایش تاب آوری افراد و کاهش خطرات بحرانیها ایفا نمایند. این کار باید در همه کشورها فراتر از روشهای موجود و به صورتهای نهادینه شده و با استخدام و بکارگیری بیشتر زنان در مشاغل مهم مربوط به افزایش تابآوری و کاهش خطرات صورت پذیرد. زنان و دختران بیشتری باید در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری های جوامع و کشورها مشارکت داده شوند(۷، ۸). این مطالعه به منظور آرایه تجربه زنان در مدیریت ابعاد مختلف مدیریت سیلاب فروردین سال ۱۳۹۸ در استان گلستان انجام شد.

مبانی تحقیق

وضعیت جغرافیایی:

استان گلستان با بیش از ۲۰۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت در ضلع شرقی دریای خزر قرار گرفته و از شمال به جمهوری ترکمنستان از جنوب به سمنان از غرب به مازندران از شرق به خراسان محدود شده است. این استان دارای ۱۴ شهرستان به نامهای آزادشهر، آق قلا، گرگان، گنبدکاووس، بندر ترکمن، گمیش تپه، رامیان، کردکوی، بندرگز، علی آباد کتول، گالیکش، کلالة، مراوه تپه و مینودشت و دارای ۲۶ شهر و ۲۷ بخش و ۶۰ دهستان می باشد. استان گلستان آب و هوایی معتدل و نیمه مرطوب دارد اما هر چه به قسمت های شمالی و مرز این استان با ترکمنستان نزدیک می شویم، آب و هوای آن گرم و خشک می شود. بهارهایی خنک و معتدل، تابستان هایی گرم و زمستان هایی سرد همراه با بارش برف و باران مشاهده می شود

رخداد سیل فروردین ۱۳۹۸

از ساعت ۳:۳۰ صبح روز ۲۷ اسفندماه تا ساعت روز جمعه ۱-۲-۱۳۹۸ مقدار بارش در ایستگاه توسکچال مینودشت به ۳۵۴ میلی متر رسید که نسبت به میانگین سالانه منطقه رقم بسیار بالائی است. این ایستگاه بیشترین مقدار بارش را داشته است. مساحت تقریبی حوضه بارش و تجمع آب ۸۵۰۰ کیلومتر مربع بوده مساحت مذکور حدود ۴۰٪ مساحت استان گلستان را تشکیل می دهد. مساحت پخش سیلاب بر اساس نگاره های ماهواره ای ۴۰۰ کیلومتر مربع بوده که با توجه به طول تقریبی

۱۵۰ کیلومتر مسیل سیلاب، پهنای تقریبی و میانگین سیلاب ۲٫۷ کیلومتر ارزیابی می شود. در محدود اثر مستقیم سیل مراکز شهری گنبدکاووس، انبارآلوم، آق قلا و سیمین شهر، حوزه گمیشان با جمعیتی بالغ بر ۲۱۰۰۰ نفر جمعیت قرار گرفته است و همچنین در زون پخش شدگی سیلاب ۸۲ آبادی با جمعیت کل حدود ۱۰۳۵۰۰ نفر واقع شده است. در مناطق شهری در معرض سیلاب حدود ۵۷۰۰۰ واحد مسکونی قرار دارد که ۳۲۰۰۰ واحد از این ساختمان ها، بنائی و فاقد اسکلت است. این عدد معرف اثر مخرب سیل بر استحکام واحدهای مسکونی نیز می باشد. لازمست بعد از فروکش کردن سیل که ساختمان های تحت تاثیر سیل از نظر کیفیت و دوام و نحوه اثر آب ناشی از آب گرفتگی و سیلاب مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین واحدهای مسکونی آبادی های واقع در معرض سیل نیز حدود ۲۵۰۰۰ واحد برآورد شده است ۸۴٪ از چنین واحدهایی از نوع بنائی و فاقد اسکلت است. این بارندگی ها موجب شد سدهای بوستان و گلستان در شرق استان گلستان سرریز کنند و رودخانه های «چهل چای» و «گرگان رود» در اطراف گنبدکاووس از توابع استان گلستان طغیان کنند. با وقوع سیلاب حدود ۴۰۰ روستا با قطعی برق و آب شرب مواجه شدند که مشکل بخش زیادی از این روستاها برطرف شده است. دوازده روستای آق قلا در حاشیه گرگانرود و اطراف آن در آب محصور شدند در رخدادهای سیل گنبد و آق قلا حدود ۶ هزار و ۲۴۷ نفر را اسکان داده شد و ۹ هزار و ۳۴۱ منزل مسکونی نیز تخلیه آب شدند. براساس گزارش های رسمی سیل ۷۰ درصد شهر «آق قلا» در استان گلستان را محاصره کرد. رانش زمین ناشی از بارش های چند روز اخیر در ۲۷ روستای بخش «گلیداغ» در استان به واحدهای مسکونی، خدماتی، عمرانی و زیربنایی خساراتی را وارد کرده است. در بخش مسکن و شهرسازی، برآورد اولیه از آسیب دیدگی حدود ۱۲۰۰۰ واحد مسکونی در اثر سیلاب است. از این میان با برآورد اولیه به نسبت ۱/۴، تخریبی و تعمیری خواهد بود.

وضعیت اسکان شهروندان استان گلستان پس از وقوع سیل ۱۳۹۸

شهرستان	تعداد محل اسکان	جمعیت اسکان	تعداد محل استقرار تیم سلامت (ثابت)	تعداد تیم سلامت ثابت (۲ شیفت)	تعداد تیم سلامت سیار
گرگان	3	304	0	0	2
آق قلا	16	2171	0	0	8
ترکمن	1	105	0	0	1
گنبد	2	287	0	0	2
گمیشان	5	340	1	0	1
مینودشت	1	۱۳۰	0	0	1
آزادشهر	1	42	0	0	1
جمع	29	3379	1	0	16

حادثه سیل استان گلستان با ان ابعاد و بی خانمانی ها و از بین رفتن زیر ساختهای اجتماعی و سلامت، بدون حضور و مشارکت زنان غیر ممکن بود. در این راه حجم کثیری از بانوان استان در قالب پزشک، پرستار، ماما، دندانپزشک، داوطلبین هلال احمر، مدیران سیاسی استان دست در دست هم داده و دوشادوش مردان به مدیریت صحنه پرداختند. از همان ساعات اولیه زنان در پخت غذا و توزیع ائلام به کمک جمعیت آسیب دیده شتافتند. در این میان تعدادی از زنان با در اختیار قراردادن حمام و سایر خدمات بهداشتی سهم بزرگی در سلامت و ایجاد آرامش و کاهش استرس در جمعیت آسیب دیده داشتند. همچنین تعدادی از بانوان در جهت حفظ روحیه جمعیت آسیب دیده و بالا بردن تاب آوری جمعیت متاثر از سیل مبادرت به بازی درمانی برای کودکان و موسیقی درمانی در کمپ ها نمودند. شروع زودرس سیکل ماهانه در میان دختران کم سن و سالی

که در روزهای گذشته با ترس و اضطراب دست و پنجه نرم کرده‌اند نیاز به خدمات بهداشتی بانوان را در میان سیل‌زده‌ها به شکل قابل توجهی افزایش داده است در این راستا، زنان در نقش پزشک و پرستار در ترمیم آرام جامعه اسکان داده شد در کمپ سهم بزرگی در کمک به درمان بیماران داشتند. خدمات مادر و کودک توسط ماماها و داوطلبین مردمی باعث شد که کمترین آسیب به این قشر وارد شود و خدمت‌رسانی بخش بهداشت تسهیل گردد. در جایی که این فشارها باعث وارد آمدن فشار روانی زیاد به خانوارها بخصوص زنان به عنوان یکی از گروههای آسیب‌پذیر می‌گردید، باز زنانی از جنس روان‌شناس با برنامه‌های مدون به کمک شتافته و با برگزاری کلاسها و دوره‌های کمکهای اولیه روانشناختی در تشخیص اختلالات و بیماریها و درمان آنها کمک شایانی نمودند.

نتیجه‌گیری:

زنان می‌توانند نقش بسیار مهمی در گسترش فرهنگ ایمنی جامعه ایفا نمایند و در مراحل مختلف بحران از قبیل پیشگیری و همچنین حین و پس از وقوع بحران در نجات و امداد از توانمندی‌های خود تا حد ممکن استفاده نمایند. زنان باید از قدرت لازم برای فعالیتهای مربوط به طراحی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و مشارکت در امور مرتبط با کاهش خطرهای ناشی از حوادث بهره‌مند شوند و به عنوان بخشی از طرح توسعه ملی فعالیت نمایند. همچنین مشارکت زنان در طرحهای تخصصی و فنی مربوط به حوادث، آموزش، پژوهش و تدوین برنامه‌های جامع کاهش خطر، تشکیل گروه‌های کاری، پژوهشی و شوراهای اجرایی برای ارائه تجربیات و مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توصیه می‌گردد. زنان باید درباره سیل، خطرات آن و منابع مربوط شناخت کافی پیدا کنند و با شرکت در کلاسهای مربوطه در گسترش فرهنگ ایمنی در خانه و محل کار تلاش کنند. تبادل اطلاعات و تجربیات با دوستان، همسایگان، کودکان و خانواده یکی از راههای توسعه فرهنگ پیشگیری و ایمنی است. در این مرحله، زنان میتوانند به آموزش خانواده خود در خصوص موارد ایمنی سانحه و تمرین آن بپردازند. همچنین ضروری است تا مواردی از قبیل تهیه لوازم مورد نیاز برای خروج از خانه، مدیریت مورد نیاز، داشتن اطلاعات در مورد اصول پزشکی اولیه، کنترل بیماریها، بهداشت محیط و تهیه غذا را از قبل آماده نموده و یاد بگیرند. زنان قادرند تا با آگاهی در هنگام سیل به کمک سایرین بپردازند. آنان بعد از سیل نیز میتوانند در تهیه مایحتاج کمک کرده و علاوه بر تأمین معاش، در صورت نبودن و یا از بین رفتن مرد خانه، از نظر روحی روانی به افراد خانواده و همسایگان تسلی بخشند. همچنین به سازماندهی مواردی از قبیل: - گردآوری اطلاعات و جمع‌آوری ضروریات افراد خانواده و محله - همکاری در رابطه با اطلاع‌رسانی سریع، - حمایت از افراد آسیب‌دیده و کودکان بی سرپرست، - مدیریت اردوگاهها، - تشکیل انجمنها، و - مشارکت فعال در امر اسکان مجدد، توانبخشی، بازسازی و بپردازند. زنان با شرکت در کلاسهای مربوطه و یادگیری اصول بهداشت و شرکت در دوره‌های کمکهای اولیه میتوانند در حفظ بهداشت محیط خانه، محل کار و اجتماع خود و همچنین بهداشت فردی کودکان و اعضای خانواده بکوشند. زنان در تولید غذا و آماده‌سازی آن، همینطور تهیه تدارکات ضروری به منظور رفع سوءتغذیه در زمان اضطراب ناشی حیاتی دارند. آنها میتوانند در ساعات و روزهای اولیه پس از سیل به آماده‌سازی و توزیع غذا در بین کودکان، سالمندان کمک کنند.

منابع

- شهبین ش، محمدرضا ع، مسعود ب، راحله س. تبیین روان‌شناختی علل آسیب‌پذیری زنان در بلایا: یک مطالعه کیفی. ۱.
- ایزدخواه ا. زنان و بلایای طبیعی: آسیب‌پذیر در سوانح یا توانمند در مدیریت بحران. فصلنامه علمی پژوهشی امداد و نجات. ۲. ۲۰۱۰؛ ۳(۲): ۰۰-.
- شوشتری ش، عابدی م، بهرامی م، سموعی ر. سلامت روان زنان، محور برنامه‌های پیشگیرانه در بلایا. مجله ارتقای ایمنی و ۳. پیشگیری از مصدومیت ها. ۵(۲): ۱-۶۲.
- جهانگیری، کتابون، صدیقی، ژیلا. تحلیل علل آسیب‌پذیری سلامت زنان در بلایا و ارائه راهبردهایی برای کاهش آن: یک مطالعه کیفی. فصلنامه علمی پژوهشی امداد و نجات. ۱۱(۳): ۰۰-.

۵. Jones EC, Tobin G, McCarty C, Whiteford L, Murphy A, Faas A, et al. Articulation of personal network structure with gendered well-being in disaster and relocation settings. *Issues of Gender and Sexual Orientation in Humanitarian Emergencies*: Springer; 2014. p. 19-31.

۶. Neumayer E, Plümper T. The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers*. 2007;97(3):551-66.

۷. چراغی، کفاشی، پیراهری، نیر، سرابی ب، علی، et al. پیش بینی تاب آوری براساس مؤلفه های اجتماعی (دیدگاه اعتقادی و سبک زندگی) در زنان درگیر به بلایای طبیعی. پژوهش اجتماعی. ۲۰۲۰؛ ۱۲(۴۸):۸۶-۱۰۹.
۸. شهبازی، زن پ، عبدالحمید، غلامی، مصیب. بررسی علل عدم تاب آوری جوامع محلی در مقابله با بلایای طبیعی (مورد مطالعه زلزله استان کرمانشاه). جغرافیا و مخاطرات محیطی. ۲۰۲۱؛ ۱۰(۳).